

A KIEGYEZÉS 150 ÉV MÚLTÁN – JELKÉPEK, CEREMÓNIAK ÉS EMLÉKEZETEK

Bevezető

Az 1867. évi osztrák–magyar kiegyezés eseménytörténete egyike a magyar történettudomány meglehetősen jól feltárt témáinak. Jó alkalmat kínáltak a történészi ismeretek összegzésére például a kiegyezés 100. évfordulója (1967), vagy a 140. évforduló (2007) kapcsán megrendezett nemzetközi és hazai konferenciák, de a Deák Ferenchez kötődő évfordulók (így a Deák-émlékév 2003-ban) tudományos eredményei is számos vonatkozásban elmélyítették addigi ismereteinket. Az elmúlt évtizedekben több kötet és szöveggyűjtemény jelent meg kifejezetten a kiegyezésről és a politikai kibontakozás közvetlen előzményeiről. Megkockáztatható tehát annak kijelentése, hogy az 1867-es kompromisszum megkötésével kapcsolatban fordulatot jelentő adat feltehetően már nem fog előkerülni. A magyar történettudományban konszenzus tapasztalható a kiegyezés értékelése körül is, még ha az öt évtizedig tartó korszak egészének megítélését illetően folynak esetenként közéleti és szakmai viták.

Tematikus összeállításunk tehát a politikatörténeti kézikönyvek lapjairól jól ismert esemény és a kiegyezéssel kezdődő korszak újragondolását tűzi ki célul, méghozzá olyan esettanulmányok segítségével, amelyek középpontjában ezúttal a tágan értelmezett szimbolikus politika áll. Szándékunk, hogy a Monarchiával kapcsolatban (is) a nemzetközi szakirodalomban régebb óta jelen lévő megközelítésnek hazai viszonylatban nagyobb hangsúlyt adjunk, ezzel is bővítve a magyar szerzők tollából már napvilágot látott ilyen irányú vizsgálatok körét.

Meggyőződésünk, hogy a szimbolikus politika kutatása iránt érdeklődők a kiegyezés korszakával kapcsolatban is máig ható izgalmas kérdésekre, változatos forrásokon keresztül kereshetnek válaszokat. Az ünnepek, emlékművek, állami szimbólumok, kultuszok és a kompromisszum megkötésekor felmerülő morális problémák ugyanis egyaránt lehetőséget adnak az állami és ellenzéki emlékezetpolitika, a hatalmi reprezentáció és a hozzájuk kapcsolódó legitimációs eljárások, illetve a párhuzamos nemzetépítés jelképekben megtestesülő konfliktusainak, a lokális emlékezetek működésének, vagy éppen az egyén szintjén jelentkező lojalitásdilemmáknak a tanulmányozására. A birodalmi, államnemzeti, etnikai nézőpontú, vagy éppen az egyént a középpontba állító elemzésekhez pedig gazdag forrást nyújthatnak mind a hivatali, mind a személyes források, valamint a korszak sajtója és művészeti alkotásai (versek, festmények, zeneművek stb.).

Természetesen a most következő négy tanulmány e szerteágazó kérdések és sokszínű forráslehetőségek közül csupán néhánynak a megvizsgálására vállalkozhatott. Manhercz Orsolya azt a dilemmát járja körül egy szimbolikus aktust, a trónbeszéd elmondását elemző esettanulmányában, hogy a kiegyezést megelőző években a magyar közjog szerint illegitimnek tekintett uralkodó milyen formában adhatott hivatalosan jelet a tárgyalások megkezdésére, illetve 1867 után Ferenc József miként használta fel e ceremóniát arra, hogy tudassa a magyar politikai elittel a parlamentarizmusról alkotott véleményét. M. Lovas Krisztina írásában az 1848 mítoszt leginkább megtestesítő ünnepnapnak, március 15-ének a dualizmus korszakában betöltött szerepét tekinti át, különös tekintettel az állami ünnepnap megteremtésének nehézségeire. A fővárosi ünnepek kapcsán pedig bemutatja az ünnep rítusainak néhány elemét és a szimbolikus térfoglalás egyes jelenségeit. Cieger András tanulmánya a Deák Ferenc emlékére készült néhány képzőművészeti alkotás (mauzóleuma, köztéri szobra stb.) keletkezésének, valamint a századfordulón megjelent beszédgyűjteménye fogadtatásának az elemzésén keresztül elsősorban arra a kérdésre keresi a választ, hogy milyen szerepet játszott a kiegyezés „alapító atyjának” személye és kultusza magának az 1867-ben létrejött új politikai rendszernek a szimbolikus reprezentációjában és bizonytalan legitimitációjának a megerősítésében. Ezzel szemben Miru György a kiegyezési rendszer állhatatos ellenfelének, Kossuth Lajosnak a kultuszát választotta tanulmánya tárgyául. Az emigráns politikust 80. születésnapja alkalmából felköszöntő levelek elemzésén keresztül bepillantást nyújt a közösségi emlékezet gyakorlataiba. Írásában arra a kérdésre is választ keres, hogy az egységesülő nemzeti emlékezet, miközben értelmezte a múltat, hogyan viszonyult saját jelene politikai megosztottságához. Kossuth múltértelmezése tagadta a kiegyezésen alapuló politikai rendszert, ugyanakkor a hatvanhetes alkotmányosság alapjáról sem lehetett Kossuth politikai céljait elfogadni. Mégis, a függetlenségi mellett hatvanhetesek is bekapcsolódtak az emlékezésbe, a kultusz ápolásába.

Végezetül egy kedves kötelességnek is szeretnénk eleget tenni. A *Századok* szerkesztősége és jelen tematikus összeállítás szerzői tiszteletüket kívánják kifejezni a kiegyezés korának egyik legkiválóbb kutatója, az idén 80. születésnapját ünneplő Somogyi Éva személye és munkássága előtt. A választott témánkhoz illően jelképes formában, de az őszinte megbecsülés hangján köszöntjük őt.

Cieger András